

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

УДК 796.03(091)«20/30»

DOI 10:25128/2415-3605.18.3.19

ОЛЕГ ВИННИЧУК

ID ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9709-7296>

vin_ol@ukr.net

кандидат педагогічних наук, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ СТРУКТУРИ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО РУХУ В УКРАЇНІ (1920–1939 РР.)

З позиції критичного аналізу охарактеризовано розбудову організаційної структури системи фізичного виховання, яка формувалась на ідеологічній основі з орієнтацією молоді на масову військово-прикладну підготовку. Визначено й охарактеризовано специфіку становлення організаційної структури фізкультурно-спортивного руху в Україні. Показано роль державного апарату в розбудові системи фізичного виховання, зокрема, її узалежнення від ідеологічно-політичної доктрини. Здійснено історико-педагогічний аналіз поетапних рішень та постанов органів влади з точки зору формування структурної цілісності фізкультурно-спортивного руху. Акцентовано увагу на зусиллях та прагненнях радянського керівництва у використанні фізичної культури як засобу популяризації комуністичних ідей. Проаналізовано процес формування вертикалі управління у сфері спорту. Розглянуто процес зародження науково-методичної думки в галузі фізичного виховання.

Ключові слова: організаційна структура, фізичне виховання, фізкультурно-спортивного рух, військово-спортивна підготовка.

ОЛЕГ ВИННИЧУК

кандидат педагогических наук, доцент
Тернопольский национальный педагогический университет
имени Владимира Гнатюка
г. Тернополь, ул. Максима Кривоноса, 2

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ СТРУКТУРЫ ФИЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО ДВИЖЕНИЯ В УКРАИНЕ (1920–1939 ГГ.)

С позиции критического анализа охарактеризовано развитие организационной структуры системы физического воспитания, которая формировалась на идеологической основе с ориентацией молодежи на массовую военно-прикладную подготовку. Определены и охарактеризованы специфика становления организационной структуры физкультурно-спортивного движения в советской Украине. Показана роль государственного аппарата в развитии системы физического воспитания, в частности, ее зависимость от идеологически политической доктрины. Осуществлен историко-педагогический анализ поэтапных решений и постановлений органов власти с точки зрения формирования структурной целостности физкультурно-спортивного движения. Акцентировано внимание на усилиях и стремлениях советского руководства в использовании физической культуры как средства популяризации коммунистических идей. Проанализирован процесс формирования вертикали управления в сфере спорта. Рассмотрен процесс зарождения научно-методической мысли в области физического воспитания.

Ключевые слова: организационная структура, физическое воспитание, физкультурно-спортивное движение, военно-спортивная подготовка.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
2 Maksyma Kryvonosa Str., Ternopil

ORGANIZATIONAL STRUCTURES OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS MOVEMENT IN UKRAINE (1920–1939)

From the standpoint of critical analysis, the development of the organizational structure of the system of physical education, which was formed on an ideological basis, with the orientation of young people to mass military-applied training, was characterized. The specificity of the formation of the organizational structure of physical culture and sports movement in Ukraine has been determined and characterized. The role of the state apparatus in the development of the system of physical education, in particular, its dependence on ideological and political doctrine is shown. The historical and pedagogical analysis of step-by-step decisions and decisions of the authorities in terms of forming the structural integrity of the physical culture and sports movement is carried out. The attention is focused on the efforts and aspirations of the Soviet leadership to use physical culture as a means of popularizing communist ideas. The process of formation of the vertical of management in the field of sports is analyzed, systems of formation of encouraging awards depending on gender and age of athletes. These honors include: the badge «Ready for work and defense», III, II, and I sports category, the title «Candidate to the master of sports», «Master of Sports», «Honored Master of Sports». It is noted that the introduction of sports classification contributed to the development of mass sports, the growth of sports achievements, increased the level of training work and increased the role of sports competitions in the system of physical education. It was found out that the physical culture and sports movement in 1920s-1930s has become an element of the organization of citizens for the realization of the tasks of industrialization of the country. Physical culture was used not only as a means of physical training of workers, but also for involving people in public and political activities. There is no doubt about the assertion that the militaristic paradigm dominates in the system of physical training of the masses, as evidenced by the introduction in educational institutions of educational programs focusing on the military training of youth and the introduction of the GPO complex. The process of the origin of scientific methodological thought in the field of physical education is considered.

Keywords: organizational structure, physical education, physical culture and sports movement, military-sports training.

Впродовж останнього десятиліття наукові зацікавлення в галузі історії світової та вітчизняної фізичної культури значно посилились. І це не випадково, адже незаперечним є розуміння тієї значної ролі, яку відіграє фізичне виховання у справі зміцнення здоров'я людини, розвитку її моральних та вольових якостей, підвищення працездатності, організації повноцінного дозвілля, загалом у продовженні тривалості життя. Знання історії є своєрідним підґрунтям для глибшого пізнання процесів фізкультурно-спортивного руху на сучасному етапі, пізнання його проблем та передбачень тенденцій розвитку.

Висвітлення становлення національної системи фізичного виховання в радянський період характеризується певними труднощами організаційно-методичного характеру. Насамперед це стосується об'єктивності різних тогочасних джерел. Свідомо використовуючи критичний аналіз стану фізичного виховання і спорту у вказаний період, нами зроблена спроба відтворити процес його становлення та розвитку в радянській Україні.

Питання становлення фізкультурного і спортивного руху в довоєнні роки в Україні розглядалися у дослідженнях А. Буценко, В. Бляха, А. Корольова, Г. Наталова, С. Привіса, Г. Шепеленко та інших науковців. В них характеризується організація фізкультурно-спортивного руху в окремих зарубіжних країнах, розглядаються тенденції та перспективи організації фізкультурно-спортивного руху в Україні, пропонуються шляхи підвищення ефективності його функціонування. Серед праць з проблем історичного розвитку фізичної культури і спорту в Україні в першій половині ХХ ст. необхідно відзначити праці М. Бунчука, А. Догмарова, В. Прядченка, Ю. Теппера, Є. Чернової та ін. Більшість із них були виконані згідно з тогочасною ідеологією, наукові пошуки учених були значно обмеженими, велика кількість першоджерельної інформації була недоступною навіть вузькому колу фахівців.

Заслужують на увагу навчальні посібники і монографії українських дослідників, написані у період незалежності України (О. Винничук, Ю. Грот, Г. Малка, М. Олійник, Є. Приступа, М. Солопчук, С. Філь, О. Худолій, Б. Шиян та ін.). В них розглядаються питання світової та

вітчизняної історії фізичної культури і спорту, історії міжнародного спортивного й олімпійського руху, особливості сучасного етапу розвитку теорії і методики фізичного виховання тощо.

Цікавими є напрацювання та наукові розробки ряду авторів, серед яких – О. Вацеба, Г. Грибан, Є. Дорошенко, М. Кость, А. Кухтій, В. Мужичок, О. Півень, У. Проценко, Н. Соколова, І. Стражнікова та ін. Так, у дисертації А. Кухтія представлено матеріал про формування організаційних структур галузі фізичного виховання та спорту в УРСР, визначено передумови щодо їх формування, охарактеризовано вплив радянсько-партійних органів на організацію фізкультурно-спортивного руху в республіці [5].

У праці В. Мужичка [6] здійснено порівняльний аналіз законодавчої бази фізкультурно-спортивної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл Буковини, Галичини та Закарпаття, показана її специфіка, яка у міжвоєнний період зумовлювалась перебуванням у різних державно-політичних системах. З таких позицій автор характеризує програмове й методичне забезпечення фізкультурно-спортивної роботи в школах, зіставляє альтернативні державним проекти і розробки українських педагогів, що містили національні компоненти фізичного виховання учнів.

Дисертація Є. Дорошенка [3] відзначається доробком педагогів з теорії і практики фізичного виховання у загальноукраїнському контексті. Проаналізовано історичні, економічні, соціально-політичні передумови становлення та розвитку фізичного виховання на теренах України, розглядаються основні причини активізації руху педагогів, медиків, громадських діячів щодо фізичного виховання підростаючого покоління, встановлюється взаємозв'язок і взаємозалежність процесів розвитку фізичного виховання та популяризації різних видів спорту.

Узагальнюючі історико-педагогічні роботи, як і праці з теорії і методики фізичного виховання школярів, відображають спільні та особливі риси його розвитку в Західному та Східному регіонах України. Підстави для зіставлення підходів у його вивченні дають дослідження про розвиток фізичного виховання молоді в Україні у міжвоєнний період (Ю. Компанієць, О. Півень, О. Цибанюк). Попри різні суспільно-політичні умови та масштаби фізкультурно-спортивного руху, науковці зосереджують увагу на властивих йому процесах і явищах: мілітаризація і державна зарегламентованість, прогалини у підготовці педагогічних кадрів, виняткова роль громадського чинника у розвитку масової фізкультури, її ідейна спрямованість, яка в одному випадку проявлялася у формуванні національних, а в другому – радянських ідеалів. Зіставлення результатів цих досліджень спонукає до висновку, що фізичне виховання у Західному регіоні України було змістовнішим, більш розмаїтим, розвивалося під впливом західноєвропейського, внутрішнього міжетнічного й українського чинників [9].

Метою статті є аналіз процесу становлення національної системи фізичного виховання впродовж міжвоєнного періоду (1920–1939 рр.), розкриття змісту та форм фізкультурно-спортивного руху в Україні.

Становлення та розвиток фізкультурно-спортивного руху в Східній Україні відбувалося у специфічних умовах. Саме на початку 1920-х років розпочалася активна розбудова радянської системи фізичного виховання. Вперше в українській історії активну позицію в розбудові цієї системи займала влада в особі партійно-державного апарату. При цьому політика радянських органів будувалася на чіткій ідеологічній основі щодо виховання молоді, орієнтації на масову військово-прикладну підготовку.

Створення організаційних основ та органів керівництва фізкультурним рухом стало одним із завдань державного будівництва. Всі витрати, пов'язані з фізичною культурою і спортом, будівництвом спортивних споруд, підготовкою кадрів через сітку нових спеціальних навчальних та наукових закладів взяла на себе держава.

У всіх без винятку маніфестах, постановах, декретах радянської влади вказувалося на важливу роль фізичної культури і спорту в справі будівництва так званого соціалістичного суспільства. Вони розглядалися вагомим засобом оздоровлення населення, його всебічного розвитку, підготовки до праці і захисту здобутків революції, виховання в душі комунізму.

Політика комуністичної партії щодо фізичної культури і спорту визначалася передусім поставленими перед країною завданнями в господарській, військовій, ідеологічній і культурній сферах. У програмних документах, рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів, спеціальних постановках з питань фізичної культури і спорту партія визначала завдання радянського фізкультурного руху, незмінно утверджуючи його суспільно-політичний характер,

комуністичну спрямованість. Все це, як вважали партійні ідеологи, принципово відрізняло радянську систему фізичного виховання від усіх раніше існуючих систем.

У різних документах зазначалось, що в процесі формування соціалістичної системи фізичної культури партія викривала класову обмеженість буржуазних систем фізичного виховання, боролася проти проявів буржуазної ідеології, скеровувала фізкультурні організації країни на творче використання досягнень російської та світової педагогічної думки в галузі фізичного виховання і спорту. У підручниках, посібниках, статтях, методичних рекомендаціях та іншій науковій продукції радянського періоду обов'язковою умовою було вказувати на особливу роль більшовицьких лідерів у розвитку фізичної культури і спорту [2, с. 309].

На підприємствах, фабриках і заводах, в навчальних закладах почали організовувати спортивні гуртки, метою яких було озброїти трудящих необхідними знаннями і навичками гігієни, оздоровити населення, підготувати до захисту здобутків революції. Однак рівень фізкультурної та навчально-спортивної роботи в перші роки радянської влади був невисоким, а тому висувалось першочергове завдання: підготувати кваліфіковані кадри із пролетарської молоді.

Певну роль у посиленні військово-політичної та спортивної роботи в перші роки радянської влади зіграв комсомол. За його ініціативою в різних регіонах проводилися показові виступи, спортивні свята і паради, змагання (Київ, Одеса, Харків, та ін.) [2, с. 310]. В одному документі вказувалось: «Фізичне виховання підростаючого покоління є одним із елементів загальної системи комуністичного виховання, спрямованої на створення гармонійно розвиненої людини, творця-громадянина комуністичного суспільства. На даний час фізичне виховання переслідує також практичні цілі: 1) підготовку молоді до трудової діяльності, 2) підготовку до збройного захисту соціалістичної Батьківщини» [10, с. 263]. Ця постанова є першим в історії радянського фізкультурного руху документом, в якому визначені цілі і мета радянської системи фізичного виховання, її суспільно-політичний характер і комуністична спрямованість.

Не без іронії і певної долі скептицизму сприймаються сьогодні рапортування органів фізкультурного руху на кшталт: «Чисельність фізкультурників виросла в три рази порівняно з 1914 роком, складаючи в кінці 1920 року 143 тисячі осіб (5 тисяч з них були жінки, які до революції не брали участі у спортивному житті). Більше 1,5 млн. осіб проходили допризовну військово-фізичну підготовку по лінії Всеобучу» [2, с. 310].

Водночас, необхідно вказати і на певні успіхи в спорті. Відбувалися чемпіонати з важкої атлетики, лижного спорту, плавання, боротьби. Регулярно проводились першості міст і товариські зустрічі з легкої атлетики, футболу, боксу, тенісу. Пожвавився розвиток водних видів спорту. Так, плавання, гребля і парусний спорт стали культивуватися в деяких приморських містах України, де в 1921 р. нараховувалось 18 водних клубів [10, с. 264].

Найбільш важливі проблеми, що виникли у сфері фізичної культури, необхідно було вирішувати на найвищому рівні. Жодна організація чи державний орган, які здійснювали фізкультурно-спортивну роботу, не мали на це повноважень. Розбіжності у поглядах щодо вирішення наявних проблем призвели до того, що у пошуки виходу із неординарної ситуації втрутився ЦК ВКП(б). Керівництво у сфері фізичної культури фактично здійснювалося Вищою радою фізичної культури та професійними спілками, що суперечило процесу централізації управління, властивого більшовицькому режиму. 16 жовтня 1929 р. ЦК ВКП(б) прийняв постанову «Про фізкультурний рух», де стан фізкультурної роботи визнавався незадовільним, а основний акцент робився на необхідності централізації керівництва фізкультурним рухом. У зв'язку з цим було вказано створити при президії ЦВК СРСР Всесоюзна раду фізичної культури з функціями і правами центрального державного органу. Постанова націлювала на проведення реорганізації рад фізичної культури у союзних республіках і надання їм статусу державних органів. Згідно з постановою відтепер державні органи і громадські організації фізкультурного профілю підпорядковувалися Всесоюзній раді фізичної культури. Таким чином, бачимо процес формування фізкультурної вертикалі влади [3, с. 57].

Ю. Тимошенко в зв'язку з цим зазначив: «Система державного управління сферою фізичної культури та спорту була винаходом більшовиків. Саме вони максимально централізували й «одержавили» її з метою надання необхідних векторів розвитку. Впродовж двадцятих років про спорт, як соціальне явище говорити важко. Найперше, через суттєве обмеження кількості змагань – вирішального моменту для спорту. Прагнення до перемоги відкидалася, піддавалися шельмуванню «чемпіонство» та «рекордсменство», як прояв

індивідуалізму і загроза колективізму. Відтак, не прослідковується ще один знаковий для спорту аспект – у ті роки фактично відсутня економічна складова цього явища. Альтернативи державному фінансуванню не існувало, що вельми звужувало можливості розвитку даного явища. Попри грошові надходження від населення у вигляді членських внесків, добровільно-примусових пожертв і т. п., вони не могли задовольнити потреб розбудови (оновлення) матеріально-технічної бази вказаної галузі. Спорт неможливий без відповідної інфраструктури, якої в ті роки істотно бракувало» [10, с. 264].

Значний внесок у розвиток фізичної культури і спорту зробили профспілки. На початку 1920-х років вони включилися в керівництво гуртками фізичної культури, виділили матеріальні засоби на її розвиток, фізкультурна робота стала важливою ланкою діяльності культвідділів. Профспілки брали активну участь в створенні гуртків фізичної культури при профспілкових клубах, поліпшенні спортивної роботи серед трудящих.

З метою координації та керівництва фізкультурно-спортивною діяльністю наприкінці 1929 р. був створений єдиний загальнопрофспілковий орган – Центральне бюро фізичної культури при Всеукраїнській раді професійних спілок. 10–15 листопада 1930 р. відбулася перша конференція профспілок з питань фізичної культури. За результатами обговорення злободенних питань фізкультурного руху була прийнята ухвала про підпорядкування фізкультурної роботи виробництву. Клубно-територіальна система організації фізкультурної роботи замінювалася на виробничу. Замість гуртків запроваджувалися нова низова ланка – колективи фізичної культури. Таким чином, первинною ланкою фізкультурної роботи ставав колектив заводу (на великих підприємствах навіть окремі цехи), колгоспу, школи тощо. В притаманному більшовикам пропагандистському стилі було сформовано лозунг: «Кожен фізкультурник – ударник і кожен ударник – фізкультурник».

У 1937 рр. було створено Єдину спортивну класифікацію (ЄСК). Її положення передбачали для дорослих спортсменів III, II, I спортивні розряди і звання «Майстер спорту СРСР». Надалі ЄСК періодично переглядалась. 27 травня 1934 р. встановлено звання «Заслужений майстер спорту СРСР». Запровадження спортивної класифікації сприяло розвитку масового спорту, зростанню спортивних досягнень, загалом підвищило рівень навчально-тренувальної роботи і підняло роль спортивних змагань у системі фізичного виховання [5, с. 17].

Спортивне життя порівняно рівномірно розвивалося в умовах життєдіяльності міст України. Не існувало тривалого домінування якогось певного центру, як, наприклад, у Росії, де на одному рівні були Москва і Ленінград, а на іншому – всі решта. Навіть Харків, маючи інститут фізкультури, не мав гегемонії в українському спорті: традиційно сильним був баскетбол в Одесі, достойну конкуренцію складала київські важкоатлети та борці, вправних представників у водних видах спорту мали Одеса й Дніпропетровськ і т. д. На відміну від інших територій СРСР, в Україні не набув поширення хокей, натомість найбільшою популярністю, як і будь-де, користувався футбол. Попри це, УСРР стала єдиною республікою, в якій у середині 1920-х років реальну конкуренцію останньому деякий час складав гандбол [7, с. 15].

З початку 1930-х років більш організованою ставала науково-дослідна робота з фізичної культури і спорту. В Харкові було створено науково-дослідний інститут фізичної культури, у великих містах – науково-методичні кабінети. Розвиток науки створював передумови для впровадження в практику науково обґрунтованих методів навчання і тренування в окремих видах спорту. В спортивній літературі подавались методичні рекомендації з техніки, тактики і методики підготовки спортсменів. У ній узагальнювався передовий досвід проведення навчально-спортивної роботи, вказувалось на циклічність тренування, визначались основні її етапи: підготовчий, основний і перехідний. Спортивні тренування стали розглядати як різнобічний педагогічний процес [1, с. 12].

Прикметно, що в процесі студіювання історичних умов та специфіки розвитку фізичного виховання і спорту в УРСР їх періодизація подекуди накладалася на періодизацію історії України. Це пов'язано тим, що на деяких етапах історичного розвитку держави зміна внутрішньо- чи зовнішньополітичних пріоритетів призводила до дзеркальної зміни парадигми розвитку фізичної культури: 1921–1928 рр. – період нової економічної політики (НЕП), коли відносна свобода підприємництва і політичного плюралізму співпала з пошуком нових ціннісно-нормативних засад функціонування фізкультурно-спортивної сфери, а потім згорання НЕП і початок форсованої індустріалізації збігається з прагненням влади підмінити зміст фізкультурної роботи активністю в

економічній сфері. Водночас, поступова мілітаризація суспільства, що розгорнулася від початку 1930-х років, спричинила воєнізацію і фізичної культури [11, с. 37].

З 1920 р. до початку Другої світової війни український народ дорогою ціною розплатився за впровадження нових методів будівництва так званого соціалістичного суспільства. Розкуркулення і примусова колективізація у 1927–1932 рр. спричинили стихійний опір українського селянства. Внаслідок репресій в Україні лютував штучно створений більшовицькою владою голод, в результаті якого вимерли понад 8 млн. людей. Це була найбільша катастрофа України всю її історію, злочин, вчинений Москвою з метою зламати волю українців.

Після геноциду, застосованого до селянства в 1932–1933 рр. почався наступ на українську культуру. За свої трагічні наслідки етап культурного розвитку в Україні впродовж 1930-х років названо «розстріляним відродженням». Перша фаза цього протиукраїнського терору «постишевщина» (1935–1937 рр.), продовжена «сжовщиною» (1937–1938 рр.). Це був період ліквідації українзації, офіційно припиненої постановою ЦК КП(б)У 22 листопада 1933 р., та проведення русифікації усіх сфер українського життя. Боротьба проти української культури супроводжувалася фізичним нищенням найкращих представників.

Таким чином, певною заслугою радянської влади можна вважати те, що вона прагнула прищепити, а суспільною свідомістю була прийнята (через заклади загальної і спеціальної освіти) ідея необхідності розвитку системи фізичного виховання. Водночас партійно-державні інституції обмежили свій вплив на реалізацію цієї ідеї лише популістськими заходами. Матеріально-технічне забезпечення системи фізичного виховання всієї освітньої сфери впродовж досліджуваного періоду перебувало в незадовільному стані. Наслідки індустріалізації не позначилися на ній: спортивних залів у школах було обмаль і наявні вони тільки в містах; фізкультурні майданчики обладнувалися переважно завдяки ініціативі учнівських і педагогічних колективів та їх коштом. У вищих навчальних закладах ситуація була схожою.

Фізкультурно-спортивний рух в період 20–30-х років ХХ ст. перетворився на елемент організації громадян для реалізації завдань індустріалізації країни. Фізична культура використовувалася не лише як засіб фізичної підготовки робітників, а й для залучення людей до громадської та політичної діяльності. Не викликає сумнівів твердження про домінування мілітарної парадигми в системі фізичної підготовки мас, про що свідчить запровадження в навчальних закладах навчальних програм з орієнтацією на військову підготовку молоді й введення комплексу ГПО.

Фізична культура відігравала роль важливої складової державної політики, вважалася одним із засобів підвищення ефективності праці, політичного виховання та військової підготовки населення. Характерними ознаками, що визначали сутність фізкультурно-спортивного руху в УРСР, були: централізація керівництва, узалежнення від ідеологічно-політичної доктрини, «лжеприкладне» наповнення фізкультурно-масової роботи. Все вищевказане є своєрідним застереженням від спроб реанімування окремих організаційних елементів радянської системи фізичного виховання та необхідністю формування висновків із трагічних помилок минулого.

Вважаємо, що подальші дослідження варто спрямувати на вивчення особливостей становлення системи фізичного виховання в 20–30-ті роки ХХ ст., які характерні ідеологізацією всіх ланок життєдіяльності суспільства, та аналіз творчої діяльності організаторів фізкультурно-спортивного руху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вацеба О. Науково-методична думка в галузі фізичного виховання і спорту в Україні (20–30-ті роки ХХ ст.) / О. Вацеба. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 24 с.
2. Винничук О. Історико-педагогічні аспекти розвитку фізичної культури: навч. посібник для вищих пед. навч. закладів / О. Винничук. – Тернопіль: Астон, 2001. – 402 с.
3. Дорошенко Е. Теорія і практика фізичного виховання молоді у вітчизняній педагогіці другої половини ХІХ – початку ХХ століття: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Е. Ю. Дорошенко. – К., 2001. – 184 с.
4. Ковальчук Г. П. Організаційні основи фізичного виховання молоді в радянській Україні у 20-х роках ХХ століття / Г. П. Ковальчук // Педагогічний дискурс. – 2013. – Вип. 15. – С. 328–333.
5. Кухтій А. Організаційні основи розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні впродовж ХХ століття: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 24.00.02 / А. Кухтій. – Львів, 2002. – 20 с.
6. Мужичок В. О. Педагогічні засади організації фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх школах Західної України (1919–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / В. О. Мужичок. – Тернопіль, 2011. – 20 с.

7. Півень О. П. Розвиток фізичного виховання молоді в Україні (1917–1930 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. П. Півень. – Харків, 2004. – 20 с.
8. Соколова Н. Розвиток системи фізичного виховання в навчальних закладах України у 30-х роках ХХ ст. / Н. Д. Соколова // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2012. – № 4. – С. 46–51.
9. Стражнікова І. В. Вивчення історично-педагогічних аспектів фізичного виховання учнівської молоді в Західному регіоні України вітчизняними дослідниками в кінці ХХ – на початку ХХІ століття / І. В. Стражнікова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2015. – № 1. – С. 8–13.
10. Тимошенко Ю. О. Історичні умови та специфіка розвитку спорту й фізичного виховання в радянській Україні в 20–40 рр. ХХ ст. / Ю. О. Тимошенко // Наукові записки: збірник наукових праць. – К: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 120. – С. 261–269.
11. Тимошенко Ю. Спортивне життя в радянській Україні в 1920-ті роки / Ю. Тимошенко // Питання історії України. Збірник наукових праць кафедри історії України Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. – 2012. – Т. 15. – С. 36–41.

REFERENCES

1. Vatsaba O. Naukovo-metodychna dumka v haluzi fizychnoho vykhovannya i sportu v Ukraini (20–30-ti roky XX st.) [Scientific and methodological opinion in the field of physical training and sports in Ukraine (20–30th of the XX century)] / O. Vatsaba. – L'viv: Vyd. tsentr LNU im. I. Franka, 2002. – 24 s.
2. Vynnychuk O. Istoryko-pedahohichni aspekty rozvytku fizychnoi kultury [Historical and pedagogical aspects in the development of physical training]: navch. posibnyk dlia vyshchyykh ped. navch. zakladiv / O. Vynnychuk. – Ternopil: Aston, 2001. – 402 s.
3. Doroshenko E. Teoriya i praktyka fizychnoho vykhovannya molodi u vitchyzniani y pedahohici druhoi polovyny XIX–pochatku XX stolitta [Theory and practical experience in physical training of youth in native pedagogics of the second half of XIX – the beginning of XX centuries]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / E. YU. Doroshenko. – K., 2001. – 184 ark.
4. Kovalchuk H. P. Orhanizatsiyni osnovy fizychnoho vykhovannya molodi v radyanskiy Ukraini u 20-kh rokakh XX stolitta [Organizational basis of physical training of youth in Soviet Ukraine in the 20th of the XX century] / H. P. Kovalchuk // Pedahohichnuy diskurs. – 2013. – Vyp. 15. – S. 328–333.
5. Kukhtiy A. Orhanizatsiyni osnovy rozvytku fizkulturno-sportyvnoho rukhu v Ukraini vprodovzh XX stolitta [Organizational basis of the development of physical training and sports movement in Ukraine during the XX century]: avtoref. dys. ...kand. ped. nauk: 24.00.02 / A. Kykhtiy. – Lviv, 2002. – 20 s.
6. Muzychok V. O. Pedahohichni zasady orhanizatsiyi fizkulturno-sportyvnoyi roboty v zahalnoosvitnikh shkolakh Zakhidnoyi Ukrainy (1919–1939 rr.) [Pedagogical principles for organizing physical training and sports work in secondary schools of Western Ukraine (1919–1939)]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / V. O. Muzychok. – Ternopil, 2011. – 20 s.
7. Piven O. P. Rozvytok fizychnoho vykhovannya molodi v Ukraini (1917–1930 rr.) [Development of physical training of youth in Ukraine (1917–1930)]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / O. P. Piven. – Kharkiv, 2004. – 20 s.
8. Sokolova N. Rozvytok systemy fizychnoho vykhovannya v navchalnykh zakladakh Ukrainy u 30-kh rokakh XX st. [Development of physical training system in educational institutions of Ukraine in the 30th of the XX century] / N. D. Sokolova // Fizychno vykhovannya, sport i kultura zdorovya u suchasnomu suspilstvi. – 2012. – No. 4. – S. 46–51.
9. Strazhnikova I. V. Vuvchennya istorychno-pedahohichnykh aspektiv fizychnoho vykhovannya uchnivskoyi molodi v zakhidnomu rehioni Ukrainy vitchyznianymy doslidnykamy v kintsi XX – na pochatku XXI stolitta [Studying historical and pedagogical aspects of physical training of pupils' youth in Western Ukraine by native researchers of the late XX and early XXI centuries] / I. V. Strazhnikova // Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seriya: Pedahohika. – 2015. – No. 1. – S. 8–13.
10. Tymoshenko Yu. O. Istorychni umovy ta spetsyfika rozvytku sportu y fizychnoho vykhovannya v radyanskiy Ukraini v 20–40 rr. XX st. [Historical conditions and the specifics of sports and physical training development in Soviet Ukraine in 20–40th of the XX century] / Yu. O. Tymoshenko // Naukovi zapysky: zbirnyk naukovykh prats. – K: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova, 2014. – Vyp. 120. – S. 261–269.
11. Tymoshenko Yu. Sportyvne zhyttya v radyanskiy Ukraini v 1920-ti roky [Sport life in Soviet Ukraine in 1920th] / Yu. Tymoshenko // Pytannya istoriyi Ukrainy. Zbirnyk naukovykh prats kafedry istoriyi Ukrainy Chernivetskoho natsionalnoho universytetu im. Yu. Fedkovycha. – 2012. – T. 15. – S. 36–41.

Стаття надійшла в редакцію 03.10.2018 р.